

5.9.2011

Dnro 4073/4/09

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KOTIETSINNÄN EDELLYTYKSET

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 27.10.2009 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa Helsingin poliisilaitoksen menettelyä huumausainerikoksen tutkinnassa. Hän katsoi, ettei poliisilla ollut laillisia perusteita ottaa häntä kiinni eikä tehdä kotietsintää hänen asunnossaan.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumatietoja

Saadun selvityksen mukaan Pirkanmaan poliisilaitos oli alkuvuodesta 2009 alkaen tutkinut Viherpeukku-nimisen yrityksen toimintaa. Kyseinen yritys myi välineitä, tarvikkeita ja ravinteita, joita poliisin mukaan käytetään yleisesti kannabiksen kasvattamiseen.

Helsingin poliisilaitos oli avustanut mainittua tutkintaa tarkkailemalla Viherpeukun Helsingin toimipistettä. Huumeviljelyyn käytettävien laitteiden ostajia oli tarkastettu ja lain mukaisten edellytysten täytyessä oli tehty kotietsintöjä. Etsintöjä oli tehty useita ja rikoskomisarion mukaan kantelijan tapausta lukuun ottamatta jokaisesta asunnosta oli löytynyt huumeviljelmiä.

Rikosylikonstaapeli ja vanhempi rikoskonstaapeli olivat 2.9.2009 tarkkailemassa Viherpeukku-liikettä. He pysäyttivät liikkeestä poistuneen kantelijan ja ottivat hänet kiinni epäiltynä huumausainerikoksesta. Puhutettaessa kantelija kertoi harrastavansa chilin viljelyä.

Vanhempi rikoskonstaapeli soitti rikoskomisariolle ja kertoi tilanteesta. Rikoskomisario määräsi toimitettavaksi kotietsinnän, koska kantelijan kertomus oli ristiriitainen, hän oli ostanut huumeviljelyyn sopivaa PH-down -nimistä tuotetta ja hänen silmänsä vaikuttivat siltä, että hän oli käyttänyt huumausainetta (pupillit laajentuneet). Vanhempi rikoskonstaapeli toimitti rikoskomisarion määräyksestä kantelijan lausunnossa kotietsinnän, jossa kantelija oli läsnä. Sieltä vanhempi rikoskonstaapeli löysi chiliviljelmän. Tämän jälkeen kantelijalle ilmoitettiin, että hän on vapaa.

3.2

Kannanotot

Pakkokeinojen ja muiden esitutkintatoimenpiteiden edellytyksiä on arvioitava sen tiedon valossa, mikä päätöksentekijällä tapahtumahetkellä oli. Vaikka asian jatkoselvittelyssä havaitaankin, ettei enää ole syytä epäillä rikosta, ei tätä sinällään voida pitää näyttönä siitä, että asiassa tehdyille toimenpiteille ei olisi ollut perusteita. Kun esitutkintavaiheessa toimenpiteiden perusteeksi ei lain mukaan useinkaan vaadita erityisen vahvoja epäilyjä, on selvää, että esitutkintatoimenpiteitä väistämättä kohdistuu myös henkilöihin, jotka myöhemmin todetaan syyttömiksi. Toki on aina valitettavaa, jos rikosepäily kohdistuu syyttömään henkilöön, mutta tätä ei aina voida välttää huolellisestikaan toimimalla.

Nyt arvioitavana olevassa tapauksessa sekä kiinnioton että kotietsinnän laillisuuden kannalta on ollut keskeistä se, onko kantelijaa ollut syytä epäillä huumausainerikoksesta. Jos näin on ollut, niin silloin sekä hänen ilmeisen lyhytaikainen kiinniottonsa että kotietsintä ovat olleet oikeutettuja.

Vanhempi rikoskonstaapeli kertoi, että he näkivät Viherpeukku-liikkeestä poistuvan kantelijan, "jonka ikä, sukupuoli, olemus ja vaatetus sopivat yhteen huumausaineviljely-alakulttuurin kanssa." Partio pysäytti kantelijan ja hänelle ilmoitettiin partion epäilevän häntä huumausainerikoksesta. Tämän jälkeen kantelijaa puhutettiin ja tehtiin hänestä havaintoja.

Rikosilmoitukseen on kirjattu seuraavaa. "Partio havaitsi n. 30-vuotiaan miehen poistuvan Viherpeukku-nimisestä liikkeestä reppu selässään. Partion aikaisemmilta tehtäviltä saamansa kokemuksen perusteella kyseisestä liikkeestä oli tähän asti hankittu tuotteita pelkästään huumausaineviljelyyn. Partio pysäytti polkupyörällä liikkuneen miehen puhutusta varten Kirstinkatu 4 kohdalla. Miehelle ilmoitettiin, että häntä epäiltiin huumausainerikoksesta."

Tässä vaiheessa totean, että pelkkä Viherpeukku-liikkeessä asiointi ja vanhemman rikoskonstaapeli mainitsevat henkilön ikä, sukupuoli, olemus ja vaatetus eivät ole riittäviä perusteita asettaa henkilöä rikoksesta epäillyn asemaan. On ilmeistä, että tuossa vaiheessa – eli ennen puhuttamista - kantelijan olemuksesta tehdyt havainnot olivat hyvin yleisiä.

Voin myös yhtyä seuraaviin Pirkanmaan käräjäoikeuden 17.12.2010 antamassa tuomiossa (asiano R 10/3068) esitettyihin kannanottoihin. "Viherpeukussa myydyt tuotteet, tarvikkeet ja esineet ovat olleet täysin laillisia ja luvallisia myyntituotteita. Ne ovat soveltuneet ilmeisesti lähes kaikkien kosteutta vaativien viherkasvien, ainakin satojen tuhansien viherkasvien kasvattamiseen. Ne eivät ole erityisesti soveltuneet tai kehitetty kannabiksen kasvattamista varten. Sen vuoksi pelkästään tuotteen myymisestä tai ostamisesta ei voida tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä tai päätellä, että onko niitä tarkoitus käyttää laittomaan vain lailliseen kasvatukseen ja käyttöön."

Myöskään siitä, että aiemmin tehdyt kotietsinnät Viherpeukussa asioineiden henkilöiden luona ovat olleet tuloksellisia, ei voida päätellä, että myös kantelijaa olisi ollut laissa tarkoitettulla tavalla syytä epäillä rikoksesta.

Korostan, että edellä lausuttu koskee lähtötilannetta ennen kantelijan puhuttamista. Varsinainen kiinniotto näyttää tapahtuneen vasta, kun kantelijaa oli jonkin aikaa puhutettu.

Rikosepäilyn vahvistumisen tueksi on esitetty kolme puhutuksen yhteydessä esiin tullutta seikkaa. Ensinnäkin poliisi oli pitänyt kantelijan kertomusta ristiriitaisena. Toiseksi hän oli ostanut PH-down-nimistä huumeviljelyyn soveltuvaa tuotetta. Kolmanneksi poliisin mukaan hänen pupillinsa olivat laajentuneet.

Itse en pidä kantelijan kertomusta välttämättä ristiriitaisena. En kuitenkaan pidä epäuskottavana sitä,

että poliisipartio on sen sellaiseksi tulkinnut. Totean kuitenkin, että kantelija ei tietenkään ole voinut vaikuttaa siihen, että internetin keskustelupalstoilla neuvotaan kannabiksen kasvattajia kertomaan poliisille chilin viljelystä. Hän on vain kertonut, miten asia hänen kohdallaan on.

PH-down-liuoksen ostamisen osalta viittaa edellä käräjäoikeuden tuomion perusteluista esittämäni. Tämä seikka ei ainakaan yksittäisenä puhu rikosepäilyä puolesta – tuota tuotetta varmasti käytetään myös laillisin tarkoituksiin ja se on vapaasti kenen tahansa ostettavissa.

Laajentuneet pupillit voivat kiistatta kertoa huumausaineen käytöstä. Toki sille voi olla muitakin syitä ja kantelija on esittänyt mahdollisen syynkin. On mahdotonta jälkikäteen tarkemmin arvioida, miten vahvasti kantelijan silmät viittasivat huumausaineiden käyttöön. Sinänsä minulla ei ole aihetta epäillä kyseisten poliisimiesten ammattitaitoa tällaisten arvioiden teossa.

Olen edellä arvioinut rikosepäilyä perusteeksi esitettyjä seikkoja kutakin erikseen. Vaikka mikään niistä ei välttämättä tällaisessa tarkastelussa ole erityisen painava, niin niitä on vielä tarkasteltava nimenomaan kokonaisuutena. Yleisesti totean, että useat samaan suuntaan viittaavat havainnot voivat yhdessä arvioituna antaa hyväksyttävän pohjan epäilylle, vaikka kukin seikka erikseen arvioituna ei välttämättä juurikaan tai ei ehkä ollenkaan puhuisi rikosepäilyä puolesta. On myös huomattava, että pakkokeinoja koskevat säännökset jättävät soveltajalleen aina jossain määrin harkintavaltaa.

Syytä epäillä -kynnyksen ylittyminen ei edellytä mitenkään vahvoja syyllisyyteen viittaavia seikkoja. Asiaa kokonaisuutena arvioidessani katson, että ilman kantelijan silmistä tehtyjä havaintoja tämä kynnyksi ei olisi ylittynyt. Nyt tuo havainto yhdessä muiden edellä todettujen seikkojen kanssa on muodostanut riittävän perusteen sille, että rikosylikonstaapeli ja vanhempi rikoskonstaapeli kiinniottaessa sekä rikoskomisario kotietsintää harkitessaan ovat harkintavaltansa puitteissa voineet päätyä siihen, että kantelijaa oli syytä epäillä huumausainerikoksesta.

Näin ollen ei ole osoitettavissa, että poliisiviranomaiset olisivat menettäneet asiassa moitittavasti. Saatan kuitenkin edellä esittämäni näkökohdat rikoskomisarion, rikosylikonstaapelin ja vanhemman rikoskonstaapelin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aihetta.

Lopuksi totean, että pakkokeinolain 1.8.2011 voimaantulleeseen muutoksen (871/2011) myötä sillä, jonka luona kotietsintä on toimitettu, on mahdollisuus saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi, oliko kotietsinnälle edellytyksiä ja onko sen toimittamisessa menetelty pakkokeinolain (5 luvun 4 ja 5 §:n) mukaisesti. Myös kantelussa esitetyn kaltaisia kysymyksiä kotietsinnästä on siis nykyään mahdollista kantelun sijaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Laki koskee vain kotietsintöjä, jotka on toimitettu lainmuutoksen tultua voimaan ja asia on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi 30 päivän kuluessa siitä, kun vaatimuksen esittäjä sai kotietsinnästä tiedon.